

De geheimen Van een oude eendenkooi

Eén van de belangrijkste zaken waarvoor een kooiker moet zorgen is de absolute rust in en om de kooi.

Wanneer op 24 juli de jacht op eenden — en dus ook het vangseizoen — begint, mag er overdag niets zijn wat de rust in de omgeving van de eendenkooi kan verstoren. Het is juist de rust, die het voor de wilde eenden zo aantrekkelijk maakt, om neer te strijken in de vijver van de kooi. Trouwens, een groninger kooiker spreekt nooit over een vijver of plas, maar altijd van een "dôb". In de dôb zwemmen ook de eenden van de kooiker. Deze eenden — de kooi-eenden — worden door de kooiker regelmatig gevoederd en lokken hun wilde soortgenoten. Zo drijven de wilde en de tamme eenden rustig op de kooidôb. Zo nu en dan klauteren ze eens tegen de wallen op en zetten hun middagdutje met de kop in de veren, verder. Het zijn niet alleen de wilde eenden die door de rust van de kooi worden aangetrokken, maar ook diverse andere soorten. Men ziet er talingen, pijlstaarten, smienten, sloeenden, bergeenden, maar ook meerkooten en waterhoentjes "zijn van de partij". Alle andere eendensorten worden door de kooiker aangeduid met "blauwsgoud".

LANTAARN . . .

Wanneer de zon langzaam naar de horizon zakt, komt er meer leven in de eendenfamilie. De eerste vogels gaan op de wieden en in de avondscherming vertrekt het gehele gezelschap naar de omliggende landerijen om daar het kostje voor de nacht op te scharrelen.

Wanneer de zon is ondergegaan zijn de eenden vertrokken. Echter andere vogels hebben inmiddels bezit van de kooi genomen. Het zijn de kraaien, roeken, spreuwen en vooral de houtduiven en tortelduiven, die een slaapplek hebben gezocht in de bomen en struiken van de eendenkooi. Nu pas kan de kooiker de noodzakelijke werkzaamheden verrichten in zijn kooi. Er is altijd wel wat te doen: tijdens de herfststormen sneuvelt er dikwijls een boom of een dikke tak en worden de rietmatten beschadigd. Ook kan er overdag tijdens het vangen in de pijpen door de wild opvliegende eenden beschadigingen zijn veroorzaakt. Overdag werken is ten enmale uitgesloten; dit zou teveel onrust veroorzaken.

Het zwaarste werk voor de kooiker krijgt hij tijdens de lange en strenge winternachten. Gewa- pend met een lantaarn moet hij midden in de nacht op pad om "eendenbijten" in het ijs te hakken. Nee, dit was zeker niet 't mooiste werk van de kooiker.

"Het mooiste werk" betekent voor hem het vangen van de eenden. Dan komt zijn jagersinstinct boven en sluip hij voorzichtig door de kooi. Zijn kleine kooikershondje volgt hem op de voet en weet al precies wat zijn baas van hem verlangt. Behendig glipt hij tussen de rietmatten door, terwijl zijn baas het lokvoer in het water van de vangpijpen strooit. De kooi-eenden hebben dit direct in de gaten en zwemmen gretig op het voor af. De wilde eenden volgen, mede gedreven door hun nieuwsgierigheid voor het hondje. Het is overigens interessant te horen hoe de oude Kapinga met zijn hondje werkte. Een paar keer per week nam hij het hondje mee naar de kooi. Voor zijn werk kreeg het dier van hem een beloning "in natura". Kapinga had al gauw ontdekt dat de eenden betrekkelijk vlug "uitgekeken" waren op zijn hondje. Wanneer de eenden het hondje regelmatig te zien kregen, raakten ze aan zijn

verschijning gewend. Maar de kooiker was zijn eenden te slim af. Hij deed zijn hondje van tijd tot tijd een gekleurd rugdekje op. Een blauwe, een rode en dan weer eens een andere kleur. Zo zagen de eenden steeds weer een andere verschijning en bleef hun nieuwsgierigheid geprikkeld.

VANGSTEN . . .

Als er iets is, waar een kooiker zich niet gauw over uitlaat, dan is het wel de vangsten. Dit is het wezenlijke van het kooikersvak en is voor buitenstaanders meestal in nevelen gehuld. Maar de eendenkooi en de beide kooikers "hebben hun tijd gehad" en geven nu hun geheimen prijs. De vangsten waren erg verschillend. Van jaar op jaar kende men andere vangsten. Geleidelijk werden de vangsten in de oude kooi minder. Eén van de belangrijkste oorzaken was, de te grote afstand tot de zee.

Ook de strengheid van de winter was van grote invloed. De kooiker wachtte ongeduldig op de strenge vorsten in het noorden van Europa. Vol spanning wachtten ze op de komst van de "scandinaviers", zoals Kapinga het uitdrukte. Dit waren de grote groepen eenden, die door de invallende vorst naar zuidelijker streken vertrokken. Het zijn een kleiner slag eenden, dan de inlandse soortgenoten. Dikwijls waren ze ook schuwer en moeilijker te vangen.

Het gaf de kooiker wellicht nog meer voldoening, wanneer hij deze als buit in zijn vangkooien aantrof. Op hoogtijdagen ving de kooiker in de oude eendenkooi achter Uithuizermeeden zo'n 200 à 300 eenden per dag.

Een aanmerkelijk verschil trouwens met de kooien in de Westpolder. Zo ving men op oudejaarsdag van 1900 tijdens een hevige sneeuwstorm 320 eenden en in 1925 tijdens de vroege winter 525 eenden. Ook vandaag de dag zullen er nog wel eens dergelijke vangsten verkregen worden in de Westpolderkooien, waar overigens een zoon van Kapinga in de voetsporen van zijn vader en grootvader voortgaat. De Westpolderkooi waarin Kapinga jr. werkt is overigens één van de plm. 82 nog in bedrijf zijnde eendenkooien. (Zulks in tegenstelling met het in het vorige artikel abusievelijk vermelde aantal van 150.)

Behalve wilde eenden ving de kooiker ook blauwsgoud in zijn vangkooi. Deze soorten waren minder waard. Men kent daarom de uitdrukking: "één waar". Een waar = één wilde eend, of anderhalve pijlstaart, twee smienten of drie talingen. Anders gezegd: een wilde eend is evenveel waard als b.v. drie talingen. Zo zijn er seizoenen bekend waarin men van 1000 tot 60000 waar ving.

Toen de jonge Kapinga zijn eerste eenden verkocht, beurde hij voor één eend f 0,50 ('s zomers) en f 0,85 in de wintertijd. Wanneer u bedenkt dat kooiker Straat zijn laatste eenden verkocht in 1969 voor plm. f 3,50 verkocht zult u het er over eens zijn dat de eendenprijzen niet gelijkmatig met de andere prijsstijgingen zijn meegegaan.

De kooikers verkochten de eenden doorgaans aan een poelier in Groningen. Een goede, zware eend weegt plm. één kilogram. De kenners en liefhebbers zijn verzot op een malse eendebout. Vooral het borststuk wordt dikwijls gereserveerd op de tafels van de hotels en restaurants. Overgoten met saus en opgediend met stukjes mandarijn en tafelvijn levert de gefileerde eendebout een overheerlijke jachtschotel voor het diner. Het voordeel van vangeenden t.o.v. geschoten exemplaren is, dat de gevangen eenden geen kogeltje bevatten van het schot hagel. Ook verdween menig eendje in de braadpan van de kooikersvrouw.

GEVECHT . . .

Het is niet verwonderlijk dat de eendenkooi met zijn bomen en water als een aase van rust temidden van het polderlandschap, een trekpleister was voor diverse diersoorten. In het voorgaande memoereerden we reeds het nut van de kooi als slaapplek van diverse vogels.

Een uit het water opvliegende wilde eend.

Silhouet van een buizerd

Foto's: Paul Wernekinck

Tekst: J. Rittersma

Aflevering 10

Ook overdag houden tal van vogels — en vooral zangvogeltjes — zic hin de kooi op. Met name de slagvinken en de winterkoninkjes hebben hier hun broedplaatsen, terwijl men er voorts kan aantreffen: spechten, koolmezen, pimpelmezen, uilen, torenkraaien en nog vele andere vogelsoorten. Ook roofvogels bezoeken regelmatig de kooi. De kooikers signaleerden dikwijls buizerden en valken. Aan de buizerd had de kooiker "een wieden rondjes boven de kooi gng cirkelen, ontstond broertje dood". Zodra n.l. een buizerd op zijn machtige er grote onrust onder de vogels in de kooi, vooral onder de eenden. En dat is iets wat de kooiker helemaal niet mee was ingenomen.

Kapinga vertelde hoe hij eens, midden in de nacht, een gevecht had geleverd met een buizerd. De buizerd heeft het onderspit moeten delven, maar niet zonder dat hij de kooiker lelijke verwondingen aan zijn handen had toegebracht.

Ook andere dieren bezochten regelmatig de kooi. De kooikers vertelden over reeën, bunzings, hermelijnen, wezels en egels. Beide kooikers hebben ieder één keer bezoek gehad van een vos

De meeste vogels zoeken en vinden de kooi in de trek-tijd. Dan worden de bladerloze bomen en struiken overbevolkt met spreuwen, roodborstjes en sijsjes. Maar vooral spreuwen bij duizenden tegelijk strijken ze tegen de avond neer op de takken. Zoveel zelfs, dat de takken breken en alles besmeurd wordt met vogelmest.

Door het bezoek van al die talrijke dieren, ontstaat er in de kooi een tamelijk gevarieerde flora. Met de uitwerpselen van de vogels worden diverse zaden in de kooibodem gedeponeerd. Dit verschijnsel gaat steeds door. Ondanks het feit dat de oude kooi zijn diensten heeft gedaan, blijven al die vogels en zoogdieren de kooi nog steeds trouw.

Na 18 jaar in en om de kooi te hebben gewerkt, heeft de laatste kooiker — H. Straat — in 1969 afscheid genomen van de kooi en het oude vervallen kooikers-huis. Toch denken de kooikers met enige weemoed terug aan al de belevenissen in de oude kooi. Want ondanks het feit, dat er de laatste jaren geen behoorlijke boterham viel te verdienen, hebben ze toch hun hart verpaid aan het bijzondere en dikwijls spannende kooikerswerk. Wat hen zo aantrok in dit werk was het "vrije" in hun arbeid. Bij dit werk komt een soort "oerdrift" in de mens boven, n.l. de natuur te slim af

Hoeveel kooikers er in de oude eendenkooi achter Uithuizermeeden hebben gewerkt, is niet bekend.

Het zijn er zeker heel wat geweest. Ongeveer een eeuw geleden zette de eerste Kapinga zijn eerste kooikersstappen in de kooi. Toen hij in 1892 overleed, was zijn zoon Onno twaalf jaar oud. Hij moest toen het kooikerswerk van zijn vader voortzetten en zorgen dat het gezin aan de kost kwam. Onno Kapinga is inmiddels een krasse oude baas, die net de 87 is gepasseerd.

Met uitzondering van een kleine periode heeft hij z'n ganse leven h't kooikersvak uitgeoefend.

Het was geen eenvoudige opgave toen hij op zo'n jonge leeftijd zijn eerste eenden moest vangen. Zijn moeder begreep dit ook en deed al spoedig een beroep op een kooikersknecht uit Haren. Deze knecht werkte in een eendenkooi op de Middelhorst, een gehucht onder Haren.

Deze kooi bestaat nog, maar wordt niet meer gebruikt. Twee jaar lang heeft deze kooikersknecht Onno in de najaren tijdens de vangseizoenen geholpen. Daarna heeft hij het alleen moeten doen. Het werk was hem overigens wel toevertrouwd. Het kooikerswerk zat hem als 't ware in het bloed. Kooikeren is overigens geen gemakkelijk werk, dat is ons na alles wat de kooikers ervan verteld hebben, wel duidelijk geworden. Ook de opvolger van Kapinga, de heer Straat, weet daarvan mee te praten.

te zijn. Ook het jagersinstinct met het spannende wat dit met zich meebrengt spreekt een woordje mee. Maar dit alles is voorbij, definitief! De kooikers zijn weg, de afpallingsborden zijn weggehaald, de oude woning is gesloopt, de kooieenden missen hun verzorger en zwer-

men steeds verder van de kooi over de landerijen: op zoek naar voedsel. Ook is de kooi van eigenaar verwisseld. Er wordt nu geschoten in de kooi. De oude vangpijpen zijn vervallen. De vangkooien zijn gedeeltelijk verdwenen en overal liggen takken en bomen.

Kortom, de oude eendenkooi is in verval en donkere wolken pakken zich samen boven de oude bomen.

Officieel staat de kooi onder bescherming van de overheid. Deze bescherming houdt echter alleen dit in dat er aan de kooi niets veranderd mag worden. Door de mens mag hier niet worden ingegrepen, maar de natuur, de elementen hebben de kooi in hun greep gekregen. Wanneer de mens niet ingrijpt zal binnen enkele jaren de driehonderd jaar oude kooi zo goed als verdwenen zijn. Hopelijk kan er voor deze oudste kooi van de provincie nog iets worden gevonden, dat kan medewerken tot het behoud. We schetsten u reeds het nut van de kooi als "biologisch objekt", maar ook landschappelijk heeft de kooi een grote waarde. Het zware geboomte domineert in het vlakke polderlandschap en geeft enige tekening aan de wijde uitgestrektheid. Het is te hopen dat dit in de toekomst zo zal blijven, ook al heeft de kooi zijn dienst gedaan en zijn geheimen prijsgegeven.

De kooiker haalt zijn buit uit de vangkooi

De kooiker voert zijn kooi-eenden